

## **SİLVAN HASUNİ VADİSİ VE HASUN MAĞARALARI**

## ÖZET

Hasuni mağaraları, Silvan'ın 6 km. doğusunda Uluslararası bir yol olan Silvan-Malabadi köprüsü (Tatvan-Van- İran yolu) yol güzergahında yer almaktadır. Antik şehir, Albat dağı'nın güney eteklerindeki Hasuni Vadisi'nde kurulmuş olup Silvan Ovasına hakim bir noktadadır. Hasuni vadisinin doğal ve arkeolojik yönü bu makalede ele alındı



## Hasuni Mağaraları

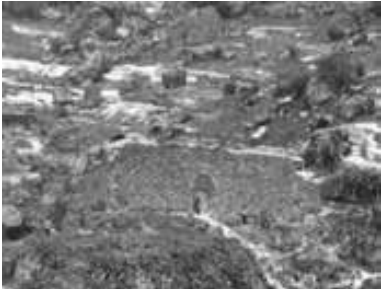
Anadolu'nun en eski mağara yerleşim yerlerinden biri olan Hasuni mağaraları arkeolojik değere sahip olup, Mezolitik (Epipaleolitik) döneme kadar tarihlenmektedir. Yontma taş devri olarak bilinen bu dönemde insanlar yerleşik hayata geçmiş, kendilerini korumak ve avlanmak için taşları yontmaya başlamıştır. Hasuni'de bu dönemde kurulmuştur.



Bir kaleyi andıran yekpare kaya parçaları üzerinde oyularak yapılan ve irili ufaklı 300 odadan oluşan Hasuni Mağaraları kapladığı alan ve mağara sayısı itibari ile Anadolu'da emsal teşkil etmektedir. Biri kaya kilisesi olmak üzere iki kiliseye sahip olan Hasuni Mağaraları koridorlarla birbirine bağlıdır.

Hasuni Mağaraları, antik dönemde özellikle Hristiyanlığın ilk yayıldığı dönemlerde ve orta çağda önemli yerleşim alanlarından biri olmuştur.

Birçok odadan oluşan kaya kilisesinin yanında, Ortaçağ'da mağaraların alt kısımlarındaki düz alanda Silvan yöresine özgü renkli kesme taşlar kullanılarak bir kilise daha inşa edilmiştir.



Kaya parçalarının dizilmesiyle taş yollar ve kayaların oyulması ile çıkış merdivenleri, sarnıçlar, su arkları, kiliseleri, dokuma atölyeleri gibi şehirleşmenin sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılayan önemli yapılara sahiptir.



Hasuni mağaraları Diyarbakır'ın en büyük ilçelerinden biri olan Silvan'ın 6 km. uzaklığında Silvan-Malabadi karayolunun sol tarafında bulunan ve yörede Hesune, Hasune veya Hasuni olarak adlandırılan mağara topluluğudur.

Anadolu'nun en eski mağara yerleşim

yerlerinden biri olan **Hasuni Mağaralarını** araştıran Prof. Dr. İ. Kılıç Kökten, Diyarbakır çevresinde 1.161'i yapay, 2.418'i doğal olmak üzere toplam 3.579 mağara ve kaya sığınağını tespit etmiştir. Diyarbakır'daki yapay mağaraların ¼'ü Hasuni'dedir

Diyarbakır Müze Müdürlüğü tarafından bir dönem kurtarma kazısı yapılmıştır.

Yapılan bu kazılar yüzeysel olup çok yetersizdir. Geniş çaplı bir kazı ve araştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Prof. Dr. İ. Kılıç Kökten 1946'da Silvan çevresinde kalkolitik, bakır veya tunç çağına ait yerleşme tabakaları tespit etmiştir.



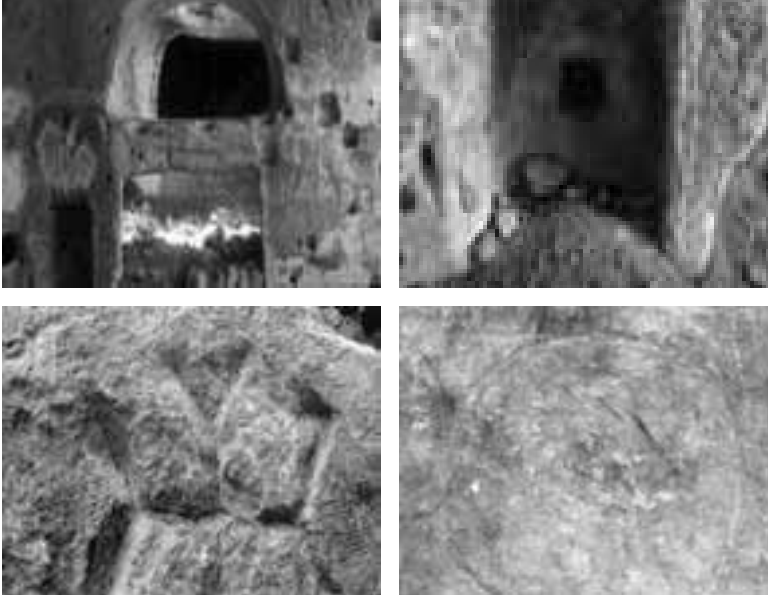
Hasuni Mağara Şehri, Kültür ve Tabiat Varlıkları Kurulunca 1990 yılında doğal sit alanı olarak ilan edilerek birinci derece arkeolojik alan olarak tescil edilmiş ve yasal koruma altına alınmıştır. Diyarbakır il sınırlarındaki en büyük mağara topluluğu olan ve koridorlarla birbirine bağlı 300 mağaradan oluşan hasuni mağaraları bir ortaçağ şehri görünümündedir.



Kayalara oyularak yapılan ve bir kaç bölümden oluşan Hasuni Kaya kilisesi dini amaçlı kullanılan en eski mabetlerden biridir. Tepesi huni şeklinde olan dört katlı kaya kilisesinin yanında muhtemelen eğitim amaçlı olarak kullanılan ve bir mini amfi tiyatroya benzeyen beş basamaklı merdiven vardır. Tahrip edilen Hasuni Kaya Kilisesi, Hristiyanlığın yayıldığı ilk dönemlerden 13. yy.a kadar kilise olarak kullanılmıştır.



Antik Hasuni Kaya kilisesi'nin tüm duvarlarında kayaların kazınması ile duvar delikleri ve kulplar yapılmıştır. Ayrıca kapı üstlerinde ve pencere kenarlarında kazınmış farklı kabartmalar da bulunmaktadır.



Kilise duvarındaki pencere ve işaretler

Mini amfi tiyatroya benzeyen ve kaya kilisesinin devamı sayılan önü açık bir mağara odası bulunmaktadır. Kilisenin yanındaki bu alanının eğitim amaçlı kullanıldığı tahmin edilmektedir.



Mini amfi tiyatro

Kilise ile amfi tiyatronun arasındaki boşluğun tavanı tuğla ve taş ile örülerek kapatılmıştır. Kapatılan yerin kubbe kısmı yıkılmış olup Bizanslılar tarafından yapıldığı sanılmaktadır.



Arkeolojik değere sahip olan antik Hasuni Kaya kilisesi define avcıları ve ziyaretçiler tarafından halen tahrip edilmektedir. Konuşulan odur ki definecilerin sahip olduğu bilgi, ilgili birimlerin SAHİP OLDUĞU bilgilerden daha fazladır. Ve biz burada bir kültür mirasının yok edilmesini ilgi ile seyrediyoruz sadece....

Hasuni Mağara Şehri'nin eteklerindeki düzlükte

kesme taşlarla yapılan bir kilise vardır. Tavanı yıkık olan ve kimler tarafından yapıldığı bilinmeyen kilisenin yapım tarihi de belli değildir. 13. yüzyılda yapıldığı tahmin edilmekte Silvan yöresine özgü beyaz kesme taşlarla 13. yüzyıl da yapılan Hasuni Kilisesi yapımında Silvan yöresine özgü renkli kesme taşların kullanıldığı kilise, define avcıları tarafından tahrip edilmiş olup gerçek bir korumaya ihtiyaç duyulmaktadır.



Hasuni'de yaşayan insanlar kendi teknolojilerini yaratarak Yaşamlarını kolaylaştırma yoluna gitmişlerdir.Yer şekillerini kullanarak sarnıçlar yapmış ve kayaları oyarak arklarla (Kanallarla) sarnıçları birbirlerine bağlamışlardır.



Kışın yağan kar ve yağmur suları ile sıralı

olarak yapılan sarnıçlar su ile doldurulmuştur. Belli aralıklarla oluşturulan sarnıçlardan ilki dolduktan sonra taşan su kanallar aracılığıyla ikinci sarnıca akmaktadır.İkinci sarnıçtan taşan su yine kayaların kanal şeklinde oyulması ile üçüncü sarnıca akmaktadır.



Birbirlerine kanallarla bağlı olan su depoları (sarnıçlar) sayesinde İnsanlar mevcut su ihtiyaçlarını kışın karşıladığı gibi depolanan suyu yazın da kullanmışlardır.Ayrıca mağaraların içinde yapılan sarnıçlar da vardır. Birbirlerine kanallarla bağlı olan su depoları (sarnıçlar) dışında arklarla sular mağara içlerine akıtılmıştır. Yine arklarla suya yön vererek tahliye etmişler veya ihtiyaçlarına göre tasarlamışlardır.

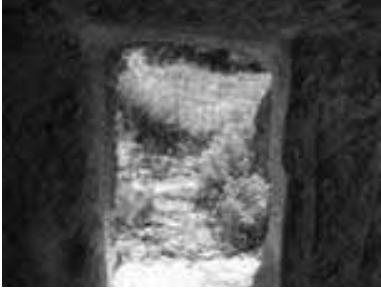
Hasuni mağara şehrinde ulaşımı rahat yapmak için kaya merdivenleri yapılmıştır.Kayalar kazınarak merdiven basamakları haline getirilmiştir. Bu çıkış-iniş merdivenlerinin bir kısmı zamanla aşınmıştır. Bazı kaya merdivenleri günümüzde kullanılır durumdadır.



Hasuni mağara Şehrindeki en yüksek nokta piramide benzemektedir. Ne amaçla yapıldığı bilinmeyen ve dört bir tarafı uçurum olan kaya kütesinin tepesi düzleştirilmiştir. Buraya muntazam şekilde yontulmuş kaya merdivenlerle çıkılmaktadır. Mabet veya Sunak yeri olarak kullanıldığı sanılmaktadır.



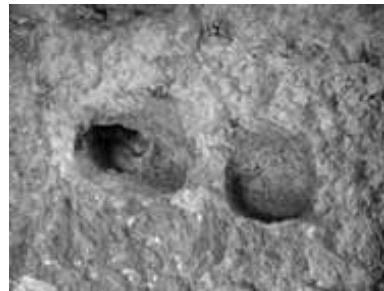
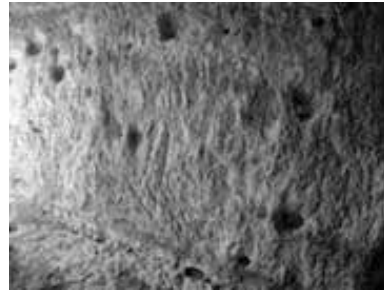
Şehrin giriş kısmında taşların döşenmesiyle geniş basamaklı taş döşeme yollar yapılmıştır.



Koruma amaçlı yapılan mağaralara ait kapı girişleri



Hasuni Mağara Şehrindeki koridor, oda ve pencereler



Hasuni'de mağaraların sütun ve duvarlarına oyulmuş asma yerleri



Hasuni'de mağaraların iç kısımlarında küçük havuzlar bulunmaktadır



Odaları bir birinden ayıran kaya duvarlar



Çok katlı mağaralar tarihin ilk gökdelenlerinden biri olan ve antik çağdan ortaçağa kadar yerleşimesahne olan hasuni mağara şehri bulunduğu vadidenSilvan ovasını gözlüyor.

Hasuni Mağaralarının turizme kazandırılması Silvan ve bölge ekonomisi için önemlidir. Bir mağara cenneti olan Silvan, tarihi, doğal ve kültürel zenginlikleriyle turistik çekiciliğe sahip önemli yerlerden biridir.

Hasuni Mağaraları gün geçtikçe yerli ve yabancıların ilgisini çekmektedir. bacasız sanayi denen turizmi canlandırmak için Hasuni'ye turlar düzenlenmelidir. Antik Hasuni mağara şehri yeterince tanıtılmamıştır. 300 mağaradan oluşan Hasuni Mağaraları turizme kazandırılmalıdır. Antik Hasuni mağaralarının turizme kazandırılması için öncelikle yolunun asfaltlanması, insanların rahatça çıkabilmesi için yöreye özgü taş döşeme merdivenlerin yapılması, aydınlatma ve çevre düzenlemesinin

yapılması gerekmektedir. Hasuni'nin turizme kazandırılması ile başta Silvan olmak üzere tüm bölgenin sosyo-ekonomik gelişmesine katkı sağlanacaktır.

Silvan ilçesi tek başına tarihi, doğal ve kültürel zenginlikleriyle bölgenin turizm merkezi olabilecek kapasitededir.

Antik Hasuni Mağara Şehri dışında Diyarbakır il sınırlarındaki yapay mağaraların yaklaşık yarısı Silvan ilçe sınırlarındadır. Başta 300 mağaradan oluşan Hasuni olmak üzere, muhteşem doğası ile Derika Mukure mağaraları, döneminin kral dairesi olan 2 yataklı Temtemburg mağarası, Doğal ve yapay mağaraların bulunduğu Hamido Mağarası, Kral koltuğu denen Pezan Mağarası, Keftar Mağarası ve Ga mağarası gibi pek çok mağara vardır. Yapay Ve doğal Mağaraların Bulunduğu Derika Mukure Bölgesi Silvan, Malabadi Köprüsü civarında.



Derika Mukure Mağaraları 1- Silvan

Çağının kral dairesi olan Temtemburg Mağarasına oyulmuş kaya merdivenlerle çıkılmaktadır. Girişin sağ ve sol tarafında kayaların oyulması ile divana benzeyen oturma veya yatma yerleri yapılmıştır.



Temtemburg Mağarası - Silvan

Başta dünyada dolgu sistemiyle yapılan tek kale-şehir olan Silvan kalesi, Dünyanın en geniş taş kemerli köprüsü olan Malabadi Köprüsü, bölgemizin en büyük ve eski camilerinden biri olan Selahaddin-i Eyyubi Cami, Efsane aşka konu olan Zembilfroş Burcu, Eyyubi eseri Kot Minarenin yanında Kaleleri, camileri, kiliseleri, köprüleri, mağaraları, efsaneleri, eşsiz köşk ve konaklarıyla bin yılı aşkın süredir kutlanan Gülan ve Murat Şenlikleriyle tanıtılması gereken bir turizm merkezidir. Silvan, sahip olduğu değerleriyle bölge ekonomisini canlandıracak önemli yerlerin başında gelmektedir.

